

ELIGIJUS RAILA

## LIETUVOS BAJORŲ POŽIŪRIS Į KETVERIŲ METŲ SEIMO REFORMAS (PAGAL SEIMELIŲ INSTRUKCIJAS)

„Karalius be valdžios, šlėkta be santarvės ir drausmės, liaudis be amatų ir verslų, prekybos ir laisvės, netvarka vidaus gyvenime, pavojai iš išorės... Tai buvo tokios aplinkybės, kurios priverstė imtis drąsių veiksmų ir rizikingų bandymų“, – taip apibūdino XVIII a. pabaigoje žymus anglų politikas, parlamento narys Edmundas Berkas /Burke/ Lenkijos ir Lietuvos valstybių padėtį<sup>1</sup>. Iš tiesų merdinčioje „dvigalvėje“ valstybėje politinė ir ekonominė suirutė didėjo. Aptaki politinių struktūrų veikla nebuvo pajėgi sutramdyti beribės bajorų savivalės. Kita vertus, ir patys bajorai nebuvo linkę aukoti savo luominių interesų stiprios centralizuotos valdžios labui. Be to, garsaus anglų politinio veikėjo mintys nebuvo svetimos ir kai kuriems Lietuvos ir Lenkijos valstybės vyrams. Stanislovo Augusto dvare taip pat atsirado žmonių, suvokusių, jog tikrai radikali valstybės valdymo reforma gali stabilizuoti politinį šalies gyvenimą.

Karalius 1788 m. paskelbė naują seimą šaukiantį universala, ir rugpjūčio mėnesį prasidėjo rinkiminių seimelių metas. Lietuvos bajorijai išaušo politinių aistrų ir intrigų dienos. Apskritai seimeliuose vyravo suirutė. Jie buvo bajorijos ginčų, tuščių ambicijų ir neribotos pasiuntinių laisvės arena. Dažnai rinkėjai neturėjo nė mažiausio supratimo apie valstybės reikalus ir opiausias problemas. Paviėtų atstovų politinė išmintis skleidėsi paprastu ir aiškiu principu: „Tak byč muši, jak pan hetman chce, jak pan wojewoda kaže“<sup>2</sup>. Netgi instrukcijos pasiuntiniams dažnai būdavo suteikiamos, kai nemažai dalyvių, nesulaukusių seimelių pabaigos, jau būdavo išvykę į namus<sup>3</sup>.

Taigi liepos mėnesį karalius išsiuntinėjo aplinkraštį, ragindamas seimelių atstovus į instrukcijas pirmiausia įtraukti reikalavimą dėl kariuomenės didinimo. Seimeliuose užvirė karšta agitacija. Beje, ir pats Stanislovas Augustas griebėsi seniai išbandytų ir patikimų priemonių. Aktyvi karaliaus agentų veikla, ordinų dalijimas, didžiulės pinigų sumos, seniūnijų skyrimas nulėmė jo šalininkų pergalę. Seimelių instrukcijos visiškai atitiko karaliaus pageidavimus. Jo pasiūlymą padidinti kariuomenę parėmė visi Lietuvos pavietų seimeliai.

Lietuvos bajorija tuo metu neturėjo ryškaus savo lyderio. Be to, ji buvo susiskaldžiusi į įvairias politines gruputes, kurių atstovai varžėsi ne tik tar-

pusavyje, bet atkakliai konkuravo ir su karaliaus šalininkais. Taigi Lietuvos atstovai nepajėgė sukurti seime stiprios opozicijos. Anot A. Šapokos<sup>4</sup>, Lietuvos pozicijas silpnino dar ir tai, jog jau buvo pažeistas senasis Lietuvos Statuto straipsnis, neleidęs svetimšaliams gauti Lietuvos teritorijoje urėdų.

Nė vienas iš didikų 1788 m. seimeliuose neiškėlė kokios nors politinės programos. Tiesą pasakius, konkretūs politiniai klausimai niekam iš esmės ir nerūpėjo. Svarbiausias įtakingiausių Lietuvos bajorų rūpestis buvo labai aiškus – kuo daugiau savo šalininkų „prastumti“ į seimą.

Ir vis dėlto, nepaisant asmeninių interesų bei ambicijų, pagrindinis karaliaus siūlymas padidinti valstybės kariuomenę seimelių buvo paremtas, tik nesutarta, kaip geriau panaudoti ir išlaikyti pagausėjusią kariuomenę. Taigi kokius pagrindinius reikalavimus pirmojo dvimečio seimelių delegatams iškėlė Lietuvos bajorai?

Aptardami šį klausimą, remsimės aštuoniolikos seimelių instrukcijomis.

Kaip jau minėjome, bajorai, pritarę kariuomenės didinimui, patys ją išlaikyti vis dėlto nebuvo nusiteikę, nes viską nustelbė savi interesai. Visose instrukcijose aiškūs bajorijos reikalavimai, jog mokesčiai jai neturi būti per dideli. Daugelyje instrukcijų seimelių atstovai kariuomenei išlaikyti siūlė kitus šaltinius. Labiausiai puolė bažnyčią: jų manymu, pajamos kariaunai aprūpinti turėjo būti imamos iš vyskupų, žemesniosios dvasininkijos ir buvusių jėzuitų dvarų /Ašmenos<sup>5</sup>, Lydos<sup>6</sup>, Smolensko<sup>7</sup> seimelių instrukcijos/.

Lydos paviato atstovai dar pasiūlė vienu trečdaliu sumažinti profesorių algas, o Riečicos<sup>8</sup> pavietas paragino kreiptis į popiežių, jog šis panaikintų visus moterų vienuolynus, kaip visiškai nereikalingus pasaulietiniam gyvenimui. Tiktai vieninteliai Žemaičių<sup>9</sup> atstovai nesiūlė padidinti mokesčių dvasininkams. Jų instrukcijoje nurodyta, jog Žemaičių seniūnijos privilegijos apskritai negali būti peržiūrėtos<sup>10</sup>.

Slonimo<sup>11</sup> paviato atstovai siūlė apdėti mokesčiais „visokius iš užsienio atkeliaujančius mažosios scenos artistus, kurie tik pinigų prisirenka, o kraštui jokios naudos neduoda“. Volkovysko<sup>12</sup> paviato instrukcija dar griežtesnė – apkrauti mokesčiais visus, bet kuriais verslais užsiimančius svetimšalius. Be to, ji dar siūlė imti mokesčius iš Kuršo, Piltinės paviato, Torno ir Dancigo, nes „kariuomenė gali būti reikalinga ir jų apsaugai“.

Kitu savo taikiniu bajorija pasirinko žydus. Lydos<sup>13</sup>, Smolensko<sup>14</sup>, Polocko<sup>15</sup> ir Slonimo<sup>16</sup> seimelių instrukcijos reikalavo sutvarkyti žydų mokesčius ir dvigubai padidinti jų pagalbę. Beje, Slonimo instrukcija dar pasiūlė uždėti žydams ir vedybų mokestį. Kaip matome, bajorai atkakliai siekė finansinę naštą užkrauti kitiems visuomenės nariams.

Visiškai suprantamas jų noras išlaikyti neribotą valdžią krašto periferijoje ir kontroliuoti seimelių gyvenimą, nors Vilniaus<sup>17</sup> ir Kauno<sup>18</sup> instrukcijose yra

reikalavimų tiksliau nustatyti seimelių tvarką ir apsaugoti juos nuo „visokių ardymo galimybių“.

Tačiau griežtai apibrėžtuose luominio pobūdžio reikalavimuose galima įžvelgti ir bręstančių reformų nuojautą. Visų pirma kai kurių instrukcijų turinys atskleidžia svarbų dalyką – politiniame ir ūkiniame krašto gyvenime sparčiai ryškėja miestų vaidmuo ir su jais glaudžiai susijusios prekyba bei muitų sistema. XVIII a. pabaigoje pagyvėjęs ekonominis gyvenimas vertė imtis konkrečių priemonių jo plėtojei garantuoti. Žinoma, bajorų požiūris į trečiąją luomą nebuvo nuoširdus. Tai nulėmė konkrečiai pasakyti asmeniniai interesai ir labai gajus savaizgus instinktas.

Kelios instrukcijos aiškiai rodo Vilniaus<sup>19</sup>, kaip svarbiausio Lietuvos miesto, prioritetą. Pačios Vilniaus vaivadijos instrukcijos nurodo, jog „turi būti apsaugota prekybos laisvė; Vilniaus miestas turi gauti teisę savo atstovus siųsti į seimą, o visų miestų gyvenimui sutvarkyti kiekvienoje provincijoje turi būti patvirtintos boni ordinis komisijos“. Trakų<sup>20</sup> vaivadijos instrukcija skelbė, jog „reikėtų pašalinti visas kliūtis, varžančias prekybos klestėjimą; būtina paremti prekybą Vilniuje, kur, kaip sostinėje, vyksta daug bajorijos suvažiavimų“.

Pakelti Vilniaus miesto gerovę ir panaikinti Iždo komisijos sprendimą, nuostolingą žydų pirkliams, siūlė Starodubo<sup>21</sup> pavieta instrukcija, o pašalinti visas kliūtis, trukdančias Vilniaus miesto prekybai, ragino Riečicos<sup>22</sup> miestelio atstovai. Su šiais reikalavimais glaudžiai siejasi ekonominiu požiūriu verta dėmesio Mozyriaus<sup>23</sup> seimelio instrukcija, reikalaujanti suvienodinti Lietuvos ir Lenkijos muitų tarifus bei išvaduoti pirklius nuo dvigubų muitų. Atsisakyti dvigubų muitų įvežamos užsienio prekės siūlo ir Vilniaus vaivadijos instrukcija<sup>24</sup>. Akivaizdūs ketinimai spartinti prekybinius santykius ir formuoti bendrą šalies rinką.

Dar randame pasiūlymų, kurie ragina Lietuvos asesoriją ir metriką perkelti į Vilnių / Trakų<sup>25</sup>, Gardino<sup>26</sup>, Upytės<sup>27</sup> seimeliai/ bei įkurti du Lietuvos tribunolus Gardine ir Vilniuje / Trakų<sup>28</sup>, Brastos<sup>29</sup>, Naugarduko<sup>30</sup> instrukcijos/, tačiau šie reikalavimai nebuvo nauji. Juos seimelių atstovai kėlė ir anksčiau.

Taigi į pirmąjį seimo aktą suvažiavę atstovai buvo įgalinti apginti luominis bajorijos interesus. Aiškesnės valstybės pertvarkymo programos Lietuvos delegatai nebuvo parengę. Tačiau didelę įtaką jiems turėjo gerokai radikalesnė Varšuvos viešoji opinija.

Dvejus metus Varšuvoje virė ilgi ginčai ir karštos diskusijos. Audringi debatai tarp seimo dalyvių kilo nagrinėjant sosto paveldėjimo klausimą. Seimas pats nesiryžo spręsti šios problemos, todėl nutarė kreiptis į seimelius.

Be to, pirmojo dvimečio kadencija buvo pasibaigusi, todėl 1790 m. lapkričio 16 d. susirinko nauji seimeliai. Vėl aktyviai kišosi karalius, raginęs iškelti seimeliuose du pagrindinius klausimus: 1) nauji seimelių išrinkti atstovai turi prisijungti prie senosios seimo sudėties, ir 2) Stanislovo Augusto įpėdiniu siūlyti Saksonijos kurfiurstą Frydrichą Augustą.

Kokios gi nuotaikos vyrojo tarp bajorų, laukiančių naujų konfederacinio seimo žingsnių? Julianas Ursinas Nemcevičius (Niemcewicz/, Livonijos atstovas seime, prieš pat seimą parašytoje komedijoje „Powrot posła” vieno herojaus lūpomis taip bylojo: „Kraštas įstatymų gali pareikalauti”<sup>31</sup>. Ar iš tiesų tokia autoriaus nuostata buvo dominuojanti Lietuvos bajorų gyvenime?

Seimelių instrukcijos ir ši kartą atitiko karaliaus pageidavimus. Visų seimelių atstovai buvo įpareigoti prisijungti prie konfederacijos ir pasisakyti už Frydricho Augusto elekciją, esant dar gyvam Stanislovui Augustui. Tiesa, Smolensko<sup>32</sup> seimelio instrukcija nurodė, jog, nesutikus Saksonijos atstovui, įpėdiniu reikėtų išrinkti bet kurį narį iš Hanoverio dinastijos, karaliaujančios Anglijoje.

Seimelių instrukcijų 1790 m. turinys liudija, jog dauguma Lietuvos bajorų jau buvo susitaikę su mintimi, jog įvairiuose projektuose numatyti įstatymai neišvengiami. Vis dėlto nemažai bajorų į būsimą seimą žvelgė nepasitikėdami jo veikla. Būgštauta dėl centrinės valdžios plėtimosi ir bajoriškų laisvių varžymo. Taigi nematyti nei didelio pritarimo laukiamo seimo darbams, nei aktyvaus pasipriešinimo.

Nemažai instrukcijų ragino greičiau priimti naują valstybės valdymo formos įstatymą, tačiau kartu reikalavo nevaržyti ir nekeisti bajoriškos tvarkos. Vilniaus<sup>33</sup> vaivadijos instrukcija siūlė seimui sutvarkyti kariuomenę, išdą, garantuoti visas laisves bei nepriklausomybę nuo kitų valstybių. Žemaičių<sup>34</sup> seniūnijos instrukcijoje nurodyta „neleisti tokios valdymo formos, kuri varžytų laisves, piliečių turtą, garbę arba grėstų gyvybei”. Livonijos<sup>35</sup> atstovai taip pat „privalo rūpintis, jog būtų priimtas valdymo formos įstatymas, tačiau visoms trims provincijoms turi atstovauti lygus žmonių skaičius”. Anot Pinsko<sup>36</sup> instrukcijos, kuriama įstatymų sargyba neturėtų perimti savo pirmakės Nuolatinės Tarybos teisių. Be to, kviečiama panaikinti seimuose „liberum veto”. Minsko<sup>37</sup> seimelio atstovams buvo siūloma, priimant valdymo formos įstatymą, atsižvelgti į jau parengtą projektą, o Mozyriaus<sup>38</sup> delegatams – pasisakyti prieš slaptą balsavimą seimuose. Tikslus ir konkretus Riečicos<sup>39</sup> seimelio reikalavimas, skelbęs, jog, „įamžinant šio seimo atminimą, reikėtų priimti įstatymą, atmetantį Rusijos globą”. Tokį seimelio ketinimą nulėmė turbūt grėsmingas Rusijos artumas – jį nuo imperatorės valdžios

teskyrė Dnepro upė. Nepaisant aiškių užuominų apie naują įstatymą, vis dėlto instrukcijose atsiskleidžia griežti bajorų norai išsaugoti status quo. Gardino<sup>40</sup>, Slonimo<sup>41</sup>, Brastos<sup>42</sup>, Pinsko<sup>43</sup>, Mozyriaus<sup>44</sup>, Minsko<sup>45</sup> ir Riečicos<sup>46</sup> instrukcijos reikalauja, jog būtų išsaugotos bajorų laisvės ir išliktų nepakitusi seimelių tvarka.

Bajorams ir ši kartą iškilo skaudus pinigų klausimas. Prieš naujus mokesčius griežtai pasisakė tiktai Volkovysko<sup>47</sup> seimelis, o kiti nurodė įvairius papildomus šaltinius. Priimti žydų gyvenimą reguliuojantį įstatymą pasiūlė Vilniaus<sup>48</sup>, Gardino<sup>49</sup>, Oršos<sup>50</sup> ir Minsko<sup>51</sup> seimeliai. Labai daug seimelių reikalavo panaikinti bajorams nepatikusį odų mokesį. Tik Oršos<sup>52</sup> pavietas pasiūlė jį pakeisti mokesčiu nuo skerdyklų.

Finansiniai šalies reikalai klostėsi ne itin sklandžiai, todėl daugelis bajorų buvo įsitikinę, jog valstybės iždą vertėtų paimti iš savo rankas. Nenuostabu, kad ūkinėje veikloje ėmė ryškėti taupumo tendencijos. Vilniaus<sup>53</sup> instrukcija siūlė tiksliau apskaičiuoti Lietuvos iždo pajamas ir išlaidas, o rengiant kariuomenę paisyti ne puošnumo, bet taupumo.

Seimelių instrukcijos 1790 m. pateikia daug išsamesnį bajorijos požiūrį į miestų bei jų gyventojų reikalus, prekybą ir muitų sistemą. Tokių reikalavimų gausu ne vienoje instrukcijoje. Lietuvoje po 1764 m. ir 1776 m. įstatymų buvo likę 11 miestų, turinčių Magdeburgo teises. Tai – Vilnius, Kaunas, Trakai, Gardinas, Lyda, Naugardukas, Volkovyskas, Pinskas, Mozyrius, Brasta ir Minskas. Todėl jie visi ir iškėlė panašaus pobūdžio reikalavimus.

Vilniaus<sup>54</sup> vaivadijos seimelis nurodė sutvarkyti pajamas miestams prižiūrėti ir nurodė saugoti miestų teises. Be to, raginta perkelti į Vilnių visus magistratus ir tribunolą bei „sutvarkyti Vilniaus pilį taip, kad tikėtų karaliaus rezidencijai“. Lydos<sup>55</sup> seimelis taip pat ragino sutvarkyti miestus ir uždrausti prabangos prekių importą. Gardino<sup>56</sup> instrukcija kvietė savo atstovus paremti miestus, tačiau taip, jog nebūtų pažeistos bajorų teisės, siūlė globoti prekybą bei suvaržyti prabangos prekių įvežimą. Kauno<sup>57</sup> instrukcija nurodo, jog šis miestas yra Lietuvos vandens kelių prekybos centras. Naugarduko<sup>58</sup> seimelis agitavo panaikinti vidaus prekybą ribojančius muitus Lietuvos ir Lenkijos pasienyje bei „išlaisvinti nuo muitų visus įvežamus instrumentus ir mašinas, reikalingas krašto fabrikams“. Dideli muitai nepatenkino ir Volkovysko<sup>59</sup> atstovų. Brastos<sup>60</sup> seimelis pasisakė už miestų teises, kurios nebūtų kenksmingos bajorams, ir pateikė konkrečių reikalavimų: sumažinti Vyslos muitus, atidaryti prekybos kelią per Prūsiją ir baigti Būgo kanalo darbus. Minsko<sup>61</sup> seimelis taip pat parėmė miestų reikalus. Be to, jo instrukcija skelbė, jog visi trys luomai turi tartis kartu. Šiuo požiūriu daug nuosaikesnės Mozyriaus<sup>62</sup> ir Pinsko<sup>63</sup> instrukcijos, ku-

riose buvo siūloma neleisti miesto atstovų į seimą, tačiau palikti jiems tik patariamojo balso teisę ir galimybę išsakyti savo pageidavimus seimeliuose. Be to, pastarosios dvi instrukcijos irgi siūlė uždrausti Iždo komisijai savavališkai didinti muitus.

Miestų reikalavimams pritarė ir tie seimeliai, kurių centrai neturėjo magdeburginių teisių. Tarkim, Polocko<sup>63</sup> instrukcija ragino savo atstovus rūpintis tuo, kad miestams būtų sugrąžintos jų teisės. Oršos<sup>64</sup> seimelis taip pat siūlė patvirtinti visas miestų privilegijas.

Palankią užsienio prekybai instrukciją priėmė Ukmergės<sup>65</sup> paviato seimelis, skatinantis atleisti nuo muitų į Rygą vežamas bajorų prekes ir įsteigti Rygoje bei Karaliaučiuje konsulatų, turinčius saugoti prekeivių interesus.

Į valstybės pinigų dėmesį atkreipė Mozyriaus seimelis<sup>1</sup>, pasisakęs už pastovų monetos kursą ir už tai, jog monetos nebūtų išvežamos į užsienį. Bajoriją jaudino dar vienas labai svarbus dalykas, kurį aprėpė būsimojo seimo programa – tai valstiečių klausimas. Prieš dvejus metus vykusiuose seimeliuose tikrai keli pavietai į savo instrukcijas įtraukė bajorų ir valstiečių santykius apibrėžiančius reikalavimus. Dažniausiai buvo keliama pabėgusių valstiečių ir jų ieškojimo procedūros problema bei išsakomas pageidavimas kreiptis į Šventąjį Sostą, kad šis sulygintų unitų ir katalikų šventes. Mat, bajorų manymu, skirtingomis dienomis švenčiamos bažnytinės šventės trikdė ūkio darbus. Tuo tarpu 1790 m. seimeliuose išsakyta bajorų požiūris aiškus ir griežtas. Net 11 instrukcijų siūlė palikti bajorų ir valstiečių santykius tokius pat, kaip ir anksčiau, ir nepripažinti valstiečiams kilnojimosi teisės.

Nenaikinti valstiečių baudžios ragino Vilniaus<sup>66</sup> vaivadijos seimelis. Ukmergės<sup>65</sup> paviato instrukcija nurodė, jog „valstiečiai jokių būdu negali būti išleisti į laisvę“. Tam pritarė ir Polocko<sup>63</sup> seimelio atstovai: „Apsaugoti bajorų ūkį nuo žalingo valstiečių atleidimo“. Slonimo<sup>41</sup> instrukcija rašė, jog „atstovai privalo rūpintis tuo, kad valstiečiams būtų garantuota tik gyvybės neliečiamumo teisė, tačiau palikta jų paklusnumo teisė ir pareigos“. Griežtai pasisakė ir Mozyriaus<sup>1</sup> paviato delegatai, kvietę nesutikti su valstiečių atleidimu, o Riečicos<sup>2</sup> seimelis paragino nesuteikti valstiečiams teisės išsikelti iš bajorų dvarų. Beje, tas pats seimelis teigė, jog valstiečiai ir miestiečiai negali dalyvauti įstatymų leidimo darbe. Už senųjų teisių neliečiamumą pasisakė taip pat Oršos<sup>50</sup>, Brastos<sup>42</sup>, Pinsko<sup>36</sup>, Gardino<sup>56</sup>, Minsko<sup>61</sup> seimelių atstovai. Kiek nuosaukiau surašytą reikalavimą pateikė Lydos<sup>55</sup> paviato instrukcija, kuria pripažįstama valstiečių teisė į laisvę, tačiau nedarant skriaudos bajorams. Bet kartu nurodo, jog valstiečiams reikia pripažinti tik judamojo turto laisvę. Už valstiečių priklausomybę pa-

sisakė ir Volkovyso<sup>59</sup> atstovai, tačiau jie pasiūlė garantuoti valstiečių judamojo turto, jų sveikatos ir gyvybės neliečiamumo teises. Be to, buvo raginama sumažinti padūmės mokesčių grytelninkams.

Dalis bajorų bijojo, kad į dvaro santykius gali kištis naujai kuriami magistratai. Tai patvirtino Polocko<sup>63</sup> ir Lydos<sup>55</sup> instrukcijų reikalavimai, teigę, jog bajorų teisės į dvarus ir valstiečius neturi būti perduotos jokiame magistratui.

Taigi Lietuvos bajorų ketinimai išlaikyti dvaro ir kaimo santykius in status quo ante yra akivaizdūs. Tokia nuostata nulėmė jų „drungną“ požiūrį ne tik į valstiečių problemą. Bet kokia keliama naujovė tučiuojau būdavo išgąstingai sutinkama bajorų: „Ar tai nepakenks mūsų laisvėms?“. Todėl tikrų pokyčių Lietuvos seimeliai ir nereikalavo. A. Šapokos žodžiais tariant, „seimeliuose susirinkusi bajorija, tiesa, bent kiek pasiraivė, bet pasipriešinimo neparodė“<sup>66</sup>.

#### Nuorodos ir literatūra

<sup>1</sup> Popiel P. Powstanie i upadek Konstytucji 3-go Maja. – Kraków, 1891. – S. 21.

<sup>2</sup> Kalinka W. X. Sejm czteroletni. – Lwów, 1881. – T. 1. – S. 116.

<sup>3</sup> Ten pat. S. 117.

<sup>4</sup> Šapoka A. Lietuva Reformų seimo metu: iki 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijos. – K., 1936. – P. 115. // MAB. F. 233–115.

<sup>5</sup> Ten pat. P. 122. // MAB. F. 233–115.

<sup>6</sup> Lydos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

<sup>7</sup> Šapoka A. Lietuva Reformų seimo metu... P. 146 // MAB. F. 233–115.

<sup>8</sup> Riečicos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

<sup>9</sup> Šapoka A. Lietuva Reformų seimo metu... P. 144 // MAB. F. 233–115.

<sup>10</sup> Ten pat. P. 143. // MAB. F. 233–115.

<sup>11</sup> Ten pat. P. 160. // MAB. F. 233–115.

<sup>12</sup> Ten pat. P. 162. // MAB. F. 233–115.

<sup>13</sup> Lydos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

<sup>14</sup> Šapoka A. Lietuva Reformų seimo metu. P. 147. // MAB. F. 232–115.

<sup>15</sup> Ten pat. P. 152. // MAB. F. 233–115.

<sup>16</sup> Ten pat. P. 160. // MAB. F. 233–115.

<sup>17</sup> Vilniaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

<sup>18</sup> Šapoka A. Lietuva Reformų seimo metu... P. 137. // MAB. F. 233–115.

<sup>19</sup> Vilniaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

<sup>20</sup> Vilniaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

<sup>21</sup> Šapoka A. Lietuva Reformų seimo metu... P. 151. // MAB. F. 233–115. 22 Riečicos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

<sup>23</sup> Mozyriaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

<sup>24</sup> Vilniaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.

- <sup>25</sup> Trakų seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.
- <sup>26</sup> Gardino seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125.
- <sup>27</sup> Šapoka A. Lietuva Reformų seimo metu... P. 138. // MAB. F. 233–115.
- <sup>28</sup> Trakų seimelio instrukcija // MAB. F. 233–125. L. 3.
- <sup>29</sup> Šapoka A. Lietuva Reformų seimo metu... P. 168. // MAB. F. 233–115.
- <sup>30</sup> Ten pat. P. 155. // MAB. F. 233–115.
- <sup>31</sup> Niemcewicz J. U. Rowrót posta. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź, 1981. – S. 22.
- <sup>32</sup> Smolensko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>33</sup> Vilniaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>34</sup> Žemaičių seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>35</sup> Livonijos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>36</sup> Pinsko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 2.
- <sup>37</sup> Minsko seimelio instrukcija // MAB. F. F. 233–126. L. 51.
- <sup>38</sup> Mozyriaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>39</sup> Riečicos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 1.
- <sup>40</sup> Gardino seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 2.
- <sup>41</sup> Slonimo seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 2.
- <sup>42</sup> Brastos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 3.
- <sup>43</sup> Pinsko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 3.
- <sup>44</sup> Mozyriaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>45</sup> Minsko seimelio instrukcija // MAB. F. F. 233–126. L. 58.
- <sup>46</sup> Riečicos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 3.
- <sup>47</sup> Volkovysko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 75.
- <sup>48</sup> Vilniaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>49</sup> Gardino seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 7.
- <sup>50</sup> Oršos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 4.
- <sup>51</sup> Minsko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 56.
- <sup>52</sup> Oršos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 4.
- <sup>53</sup> Vilniaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>54</sup> Vilniaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>55</sup> Lydos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>56</sup> Gardino seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 3.
- <sup>57</sup> Kauno seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 3.
- <sup>58</sup> Naugarduko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 71–72.
- <sup>59</sup> Volkovysko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 78.
- <sup>60</sup> Brastos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 3. 7.
- <sup>61</sup> Minsko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 54, 56.
- <sup>62</sup> Mozyriaus seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126.
- <sup>63</sup> Polocko seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 5.
- <sup>64</sup> Oršos seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 6.
- <sup>65</sup> Ukmergės seimelio instrukcija // MAB. F. 233–126. L. 3–4.
- <sup>66</sup> Šapoka A. Gegužės 3 d. konstitucija ir Lietuva. – K., 1940. – P. 6.

**LITHUANIAN BOYARS' ATTITUDE TOWARDS THE REFORMS  
OF THE FOUR YEARS DIET (IN ACCORDANCE  
WITH THE DIRECTIONS OF LOCAL DIETS)**

**S u m m a r y**

The political and economical destruction in the Commonwealth was beginning to increase during the second part of the eighteenth century. The rather vague activity of the political structures was not able to restrain the arrogance of the boyars. On the other hand, the boyars themselves were not very keen on sacrificing their own interests for the sake of a strong centralize authority.

August of 1788 brought election time to the local diets. The Lithuanian boyars had not a single leader at that time. Moreover, no one nobleman, during the local diets of 1788, had any kind of political program to introduce. The class requirements were predominant in the directions of these diets.

The directions of the diets of 1790 did not change the real situation, although, quite a large part of the Lithuanian boyars were already put up with the idea of the inevitable new laws, which were still hidden in numerous projects. The encouragement to introduce a new law about running the state could be found in many directions, without however, making any visible changes in the existing liberty of the boyars.